

variabil de morminte cu inventar variat (ceramică, obiecte de podoabă de metal, unelte, arme). În capitolul următor sunt analizate piesele descoperite în tumuli, încercându-se realizarea unei scheme tipologice a artefactelor, identificarea analogiilor pentru acestea, scopul declarat de autor fiind acela ca pe baza lor să poată stabili datele culturale și istorice caracteristice pentru societatea contemporană necropolei. Partea cea mai importantă a lucrării, după părerea autorului o reprezintă al treilea capitol. În cadrul acestuia se realizează o analiză a necropolei (modul de construcție al tumulilor, modul de înmormântare, mormintele, poziția scheletelor, ofrandele) în scopul reconstituirii unei structuri sociale și demografice, conform obiectivului declarat prin titlul capitolului. În continuare se încearcă integrarea necropolei într-un cadru mai larg al descoperirilor funerare din Peninsula Balcanică de la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului. În ultima parte se propune o reconstituire a ritului funerar și a credințelor din Hallstatt-ul timpuriu în „lumea tracă”, apelându-se atât la izvoare literare, cât și la descoperiri arheologice.

În ultimul capitol, care ține loc de concluzii, autorul consideră necropola de la Sborianovo

ca un grup cultural local, format la începutul epocii fierului în zona respectivă. Acesta conține elemente din cadrul culturilor de la sfârșitul epocii bronzului (Tei, Zimnicea-Plovdiv, Cerkovna, Coslogeni) și manifestă asemănări dar și deosebiri față de fenomenele culturale contemporane: Babadag, Insula Banului, Pșenicevo, Čatalka, și aceasta într-o zonă în care s-a manifestat o activitate metalurgică intensă încă de la sfârșitul epocii bronzului.

Traducerea în limba engleză nu este tot timpul unitară, „beneficiind” și de multe greșeli. Ilustrația este bine întocmită susținând catalogul și discuția.

Necropola de la Sborianovo, datată de autor în secolul X - prima jumătate a secolului IX a.Chr., reprezintă un punct de referință pentru Hallstatt-ul timpuriu de la Dunărea de Jos, prin publicarea întregului material. Acest lucru asigură lucrării o importanță deosebită, în special prin posibilitatea reinterpretării cimitirului de la Zimnicea, care prin poziția scheletelor și inventar era mai greu de integrat în peisajul cultural hallstattian.

Tiberiu Vasilescu

TIBERIUS BADER (sub red.), *Die Welt der Kelten. Dia-Vortragsreihe in Hochdorf/Enz 1991 – 1997. 30 Vorträge – Zusammenfassung*, Schriftenreihe des Keltenmuseums Hochdorf/Enz 2, Eberdingen, 1997, 158 p.

„Keltenmuseum” din Hochdorf/Enz (landul Baden-Württemberg, Germania), inaugurat în anul 1991, este o apariție singulară în peisajul muzeisticii arheologice germane. Acest muzeu, amenajat la locul de descoperire al celebrului mormânt „princiar” hallstattian târziu de la Hochdorf (săpături J. Biel, 1978–1979), a organizat încă din anul inaugurării cicluri anuale de conferințe publice tratând, cum era de așteptat, diferite aspecte ale culturii și istoriei lumii celtice. De aici și titlul volumului semnalat aici, *Die Welt der Kelten* (Lumea celților), în care Tiberius Bader reunește rezumatele a 29 dintre cele 30 de conferințe, prezentate în anii 1991–1996 de către specialiști de renume ai domeniului. Dintre

aceștia, amintim aici (în ordinea apariției în sumar) pe Jan Bouzek, Ferdinand Maier, Miklós Szabó, Hilmar Schickler, Andreas Furger, Elisabeth Jerem, Petr Drda, Zenon Woźniak, Martin Almagro-Gorbea, John Collis, Oliver Büchenschütz, Barry Raftery, Alfred Haffner, Hans-Eckart Joachim, Andrei Miron, Franz Fischer, Otto-Herman Frey, Felix Müller.

Primele șase conferințe (ciclul I, 1991/92) au fost încadrate predominant în tema „Sedii și morminte princiare” (p. 11–33). Ciclul II (1992/93) a reunit cinci conferințe tratând despre civilizația celtică în Franța de est, Germania de sud, Elveția și vestul Austriei (p. 37–52). Ciclul III (1993/94) a cuprins patru contribuții privitoare

la celții ajunși în părțile răsăritene ale Europei, și anume în Cehia, Ungaria, Polonia și Slovenia (p. 55–70). Cele cinci conferințe cuprinse în ciclul IV (1994/95) au urmărit, în primul rând sub aspect arheologic, prezența celtică în vestul Europei: Germania de vest, Franța, Peninsula Iberică, Anglia și Irlanda (p. 73–100). În ciclul V (1995/1996), tematica celtică s-a restrâns la bazinul Rinului mijlociu, al Mosellei și Saarului (cinci conferințe, p. 103–125). În sfârșit, ultimul ciclu rezumat în acest volum, ciclul VI (1996/97), a cuprins cinci conferințe despre originea celților și despre marile lor migrații, în special spre sudul, estul și sud-estul continentului (p. 129–150). Volumul se încheie cu o secțiune (p. 151–156) în care sunt prezentate sumar datele biografice, cariera profesională și domeniile de cercetare (inclusiv săpăturile arheologice) ale fiecăruia dintre conferențieri/autori.

Conferințele de la Hochdorf/Enz se adresează unui public stabil, format din iubitori de istorie și arheologie, dar și vizitatorilor ocazionali ai “muzeului celților”. Interesului manifestat de către toți aceștia vine să îi răspundă, în primul rând, volumul prezentat aici. Cercul celor interesați este însă, în fapt, sensibil mai mare; el cuprinde și pe

acei specialiști și studenți care doresc să se informeze rapid, sintetic, asupra stadiului la zi al problematicii celtice la nivel continental. În ciuda caracterului lor rezumativ, contribuțiile cuprinse în acest volum, însoțite de o bibliografie esențială și de ilustrații expresive, de bună calitate (hărți, planuri, scheme tipologice și cronologice, planșe cu obiecte reproduse în desen sau fotografie) oferă o bună bază pentru orientarea în materia dată. Numele autorilor reprezintă cea mai bună garanție a calității acestor texte, a actualității și preciziei informației.

Nu în ultimul rând trebuie relevat aici meritul lui Tiberius Bader, directorul muzeului, organizatorul ciclurilor de conferințe și editorul volumului de față. Compatriotul nostru, fost colaborator științific al muzeului din Satu Mare și recunoscut specialist al epocii bronzului, aduce, în noua sa poziție, o contribuție apreciabilă la promovarea problematicii celtice, a contactului și transferului de cunoștințe între specialiști și publicul larg interesat. Volumul *Die Welt der Kelten* constituie o mărturie convingătoare în acest sens.

Mircea Babeș

LESZEK MROZEWICZ, *Legioniści mezyjscy w I wieku po Chrystusie* [Legionari moesici în secolul I e. n.], *Prosopographia Moesiaca* (sub redacția lui L. Mrozewicz) I, *Mezja Niepodzielona*, fasc. 3, Poznań, 1995, 196 p.

În cadrul amplului proiect consacrat cercetării prosopografiei Moesiei Inferior, pe care îl conduce cu o eficiență demnă de toată lauda, L. Mrozewicz dă el însuși un exemplu, publicând o utilă monografie închinată militarilor din legiunile moesice în perioada anterioară separării Moesiei Inferior de Moesia Superior.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole: *Prefață* (p. 7–8), *Laterculus militum* (p. 9–12, cu 140 de intrări, numerotate de la 1 la 136, dar cu intercalările 8 a, 35 a, 93 a, 135 a), *Legiunile din Moesia în sec. I* (p. 13–20), *Reprezentativitatea documentației* (p. 21–30), *Primipili* (p. 31–34), *Centurioni* (p. 35–40), *Veterani* (p. 41–50), *Donati donis militaribus* (p. 51–57), *Originea legionarilor* (p. 59–63), *Tituli honorarii și tituli sacri* (p. 65–67),

Catalog (p. 69–184). La acestea se adaugă un rezumat în limba germană (p. 185–188), un indice de concordanțe epigrafice (p. 189–192) și o listă de abrevieri bibliografice (p. 193–196).

După cum remarcă în mod judicios autorul (p. 21), cei 140 de legionari recenzați nu constituie decât o mică parte din „populația” în sensul statistic al cuvântului. În Moesia au staționat în prima jumătate a sec. I p.Chr. două legiuni, apoi numărul acestora a crescut la un moment dat până la patru; or, două legiuni cuprindeau cca 10–12 000 de militari, la care se vor fi adăugat *vexillationes* din diverse alte legiuni în timpul războaielor dacice ale lui Domitian, astfel încât eșantionul de 140 de persoane este destul de redus. Ceea ce nu anulează cătuși de puțin utilitatea acestei anchete